

Programování v jazyce C

1 Základy jazyka C

- Historie vzniku a vývoje jazyka C
- Použití, výhody a nevýhody, silné a slabé stránky
- Lexika jazyka ANSI C
- Základy syntaxe, struktura programu v C
- Program typu Hello, world!

Jazyk C a ANSI C

Charakteristika programovacího jazyka

Jazyk C je nízkoúrovňový, víceúčelový programovací jazyk, primárně orientovaný na systémové programování.

- patří do tzv. **algolské skupiny** jazyků (Algol, Pascal, Cobol, PL/1, Ada); **strukturovaný imperativní jazyk**
- procedurální (subrutiny se nazývají **funkce**, ovšem nikoliv ve smyslu funkcionálního programování), veškeré* výkonné příkazy (*statements*) jsou uvnitř funkcí, funkce nemohou být vnořené, návratovou hodnotu lze ignorovat, dovoluje rekurzi
- slabý statický typový systém, lexikální rozsah proměnných
- umožňuje definici uživatelských datových typů
- tradičně spojen s tzv. **preprocesorem**
- významně ovlivnil syntax některých moderních jazyků (Java, JavaScript, C#, PHP, Perl, Rust)

Jazyk C a ANSI C

Historický vývoj jazyka

- vyvinutý v letech 1969 – 1973 v AT&T Bell Labs Brianem Kernighanem a Dennisem Ritchiem, primárně pro potřeby vývoje operačního systému UNIX *{historický exkurs}*
- vychází z jazyka B (a jazyků BCPL a Bon)
- syntax stabilní v roce 1978, Kernighan a Ritchie vydali knihu *The C Programming Language* (de facto standard jazyka C)
- počátek standardizace ANSI roku 1983
- standardizace ukončena ISO roku 1990; jazyk je známý jako **Standard C** nebo **ISO/ANSI C** (vše před 1990 je označováno jako K&R C)
- **nejdůležitější definice je ANSI Standard X3.159-1989 z roku 1989 (většina překladačů „umí“ tento dialekt C)**
 - této verzi jazyka C se budeme věnovat, protože je nejrozšířenější z normalizovaných verzí (“dobrý základ”)

Jazyk C a ANSI C

Historický vývoj jazyka

- **ISO/IEC 9899:1999** (neformálně **C99**) – první „velká“ změna standardu jazyka C z roku 1999, která zachytila některá vylepšení, která již v 90. letech 20. stol. běžně implementovala většina překladačů (jako tzv. rozšíření)
 - inline funkce, možnost deklarovat proměnné kdekoliv, nové datové typy (např. `bool` a `complex`), nová komentářová závorka, dynamická pole, atd.
- některé inovace z normy **C99** se však neujaly, překladače je dodnes ignorují (což se snaží vyřešit norma C11)
- **ISO/IEC 9899:2011** (neformálně **C11** či **C1X**) – standard jazyka C, který není příliš podporován překladači (gcc od verze 4.6 implementuje některé konstrukce)
 - řada kontroverzních prvků jazyka z normy C99 je v C11 označena jako nepovinná/volitelná

Jazyk C a ANSI C

Historický vývoj jazyka

- **ISO/IEC 9899:2018** (neformálně **C17**) – hlavním smyslem tohoto standardu jazyka C z roku 2018 byla oprava mnoha drobných chyb a nedostatků zavedených standardem C11. Nezavedl žádné nové prvky/vlastnosti jazyka C.
- některé inovace z normy **C99** se však neujaly, překladače je dodnes ignorují (což se snaží vyřešit norma C11)
- **ISO/IEC 9899:2024** (neformálně **C23** či **C2X**) – zatím poslední publikovaný standard jazyka C; zavádí řadu novinek, m.j.:
 - nová klíčová slova (`true`, `false`, `nullptr`, `constexpr`, ...)
 - nové primitivní datové typy (`nullptr_t`, `_BitInt(N)`), standardizace operátoru `typeof(...)`, změna chování `auto`
 - řada nových funkcí v std. knihovně, nový header `stdbit.h`
 - řada nových příkazů preprocesoru

Výhody a nevýhody jazyka C

Jazyk C je (nebo může být):

Podporován prakticky na všech výpočetních platformách; velmi dobře přenositelný mezi platformami (rekompilace); relativně snadno implementovatelný překladač; nízkourovňový, navržený zejména pro systémové programování (celý UNIX/Linux je v C); vysoce optimalizovaný binární kód (rychlé vykonávání); „rychlá“ syntaxe, lze rychle psát zdrojový kód; spolu s Javou absolutně nejrozšířenější prog. jazyk; standardizovaný (ISO/ANSI).

Velmi špatně čitelný, zkratkovitý, nízkourovňový; **nebezpečný**, slabá typová kontrola, žádná RT kontrola; nejednoznačná a nesystematická syntax (**if – else**); nemožnost (jednoduše) testovat bezpečnost kódu.

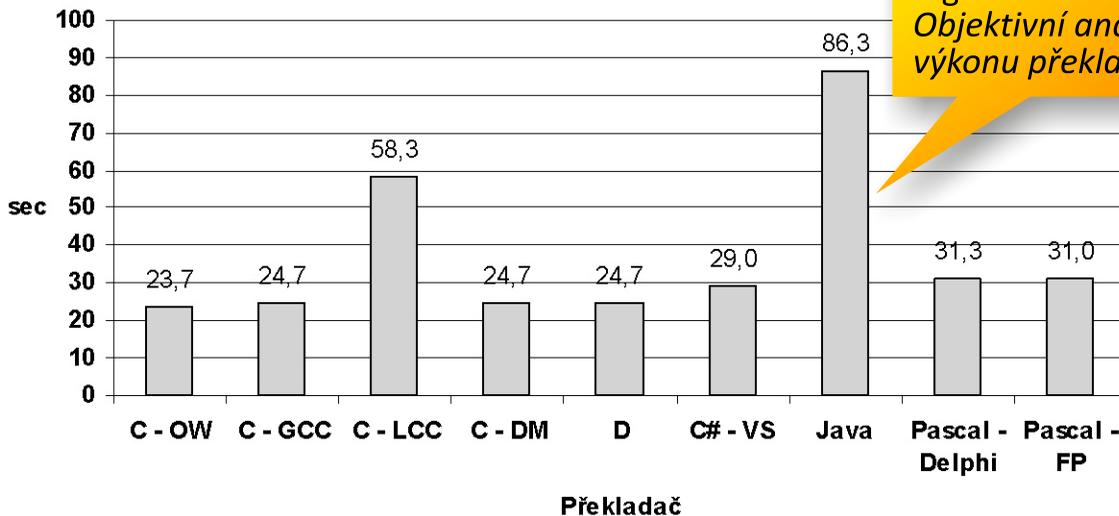

Důvody používání jazyka C

Proč má i dnes smysl se C učit?

C je sice relativně starý jazyk, jehož koncepce je do značné míry překonaná (moderními jazyky, které z jeho syntaxe vzešly, jako např. C++, C# či Java), avšak stále platí, že aplikace naprogramované v C jsou **nepřekonatelně rychlé**:

Trvání výpočtu - neuronová síť: P4 3GHz

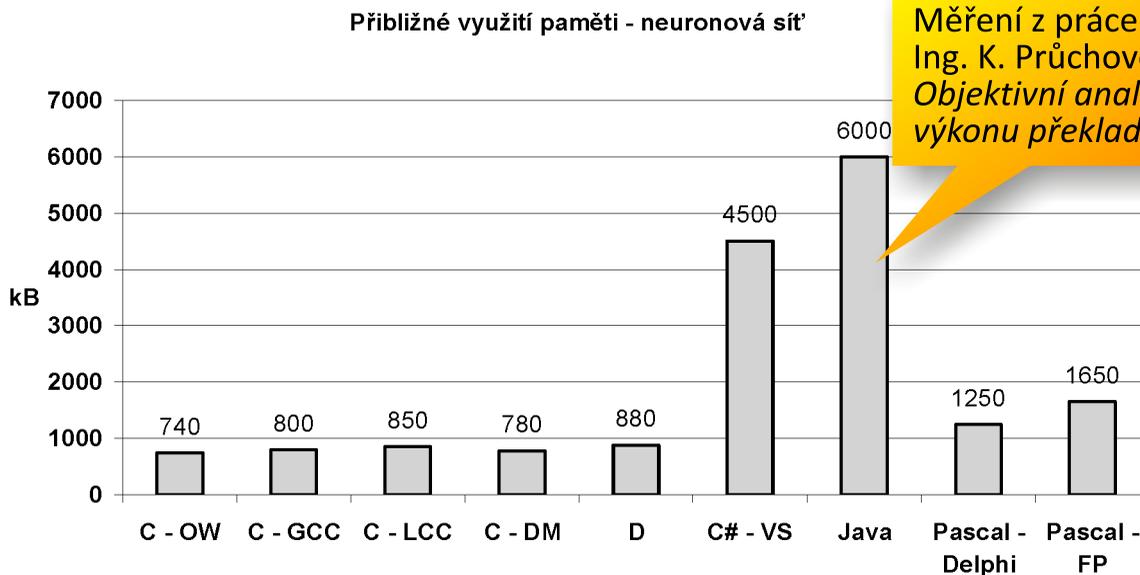
Měření z práce
Ing. K. Průchové:
*Objektivní analýza
výkonu překladačů*

Důvody používání jazyka C

Proč má i dnes smysl se C učit?

V jazyce C je veškerá paměť v rukou programátora – díky tomu lze ale její využívání značně optimalizovat (také překladače „umí“ využívat paměť hospodárněji):

Důvody používání jazyka C

Proč má i dnes smysl se C učit?

Jazyk C stále patří (i přes různé „odborné“ prognózy) mezi nejpoužívanější programovací jazyky na světě:

Aug 2024	Aug 2023	Change	Programming Language	Ratings	Change
1	1		Python	18.04%	+4.71%
2	3	▲	C++	10.04%	-0.59%
3	2	▼	C	9.17%	-2.24%
4	4		Java	9.16%	-1.16%
5	5		C#	6.39%	-0.65%
6	6		JavaScript	3.91%	+0.62%
7	8	▲	SQL	2.21%	+0.68%
8	7	▼	Visual Basic	2.18%	-0.45%
9	12	▲	Go	2.03%	+0.87%
10	14	▲	Fortran	1.79%	+0.75%
11	13	▲	MATLAB	1.72%	+0.67%
12	23	▲	Delphi/Object Pascal	1.63%	+0.83%
13	10	▼	PHP	1.56%	-0.16%
14	19	▲	Rust	1.26%	+0.26%
15	17	▲	Ruby	1.28%	+0.28%

*TIOBE Programming
Community Index
September 2024
www.tiobe.com*

Důvody používání jazyka C

Proč má i dnes smysl se C učit?

Jazyk C (a jeho objektově orientovaný následník C++) je **primárním jazykem pro vývoj operačních systémů**. Tyto OS (resp. jejich jádra) jsou napsány v C/C++:

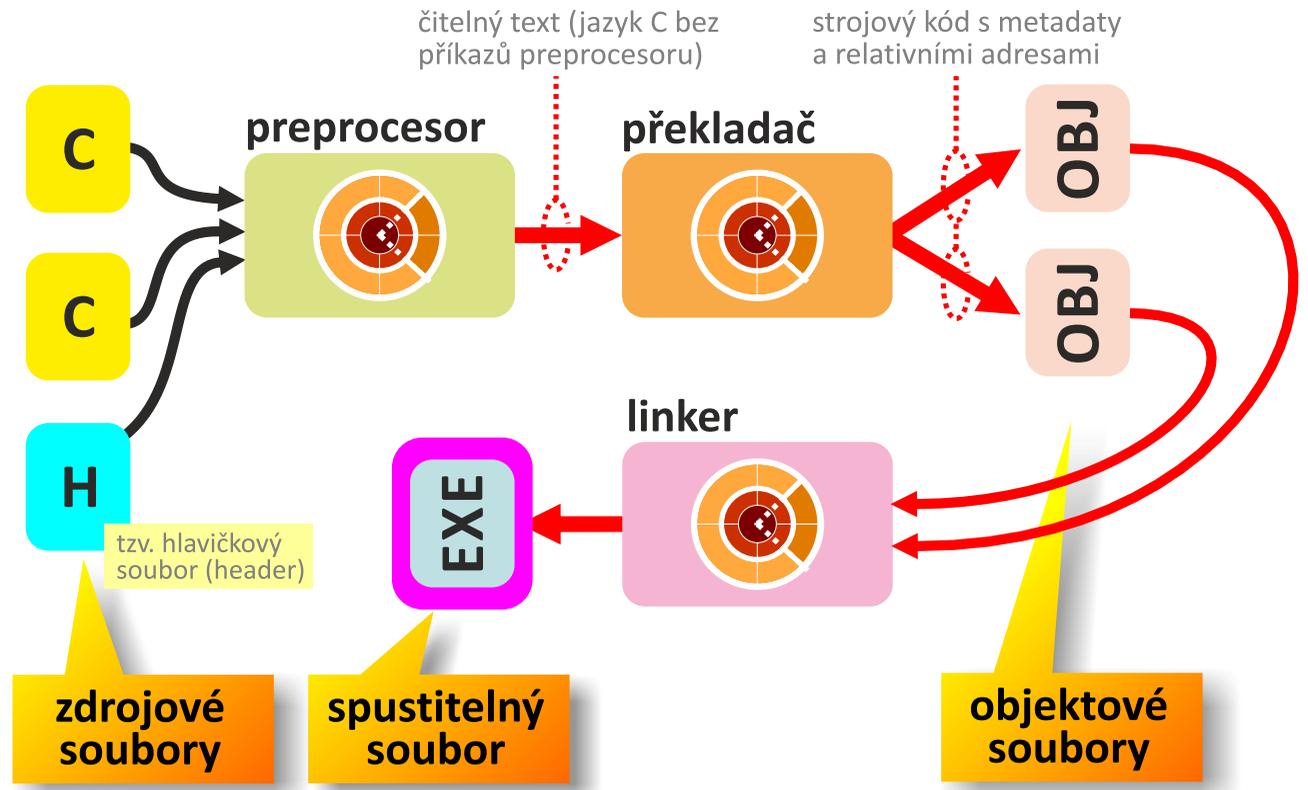
Microsoft Windows (celá rodina); UNIX → GNU/**Linux**, Android; FreeBSD → MacOS X, iOS; řada dalších (ReactOS, ...)

Řada známých a oblíbených aplikací je napsána v C/C++:

- **proprietární** – Adobe Photoshop & IR, Illustrator, Premiere; Microsoft Office, Visual Studio; Google Earth, Chrome; Mozilla Firefox & Thunderbird; MySQL; Autodesk Maya; Winamp; **Oracle JVM**; ...
- **open-source** – gcc/MinGW, VLC media player, Inkscape, GIMP, Pidgin, LAME, WireShark, FileZilla, VirtualDub, DC++, Firebird, qTorrent, Code::Blocks, ...

Překlad programu v jazyce C a sestavení spustitelné aplikace

Doporučené překladače jazyka C vhodné pro potřeby předmětu KIV/PC

Win32/64 –

Embarcadero Dev-C++ (gcc/MinGW)

Microsoft Visual Studio Community (MS Visual C/C++)

Clang for LLVM

Eclipse IDE for C/C++ Developers (CDT) (gcc)

Pelles C, Open Watcom C/C++, ...

UNIX/Linux –

GNU Compiler Collection (gcc)

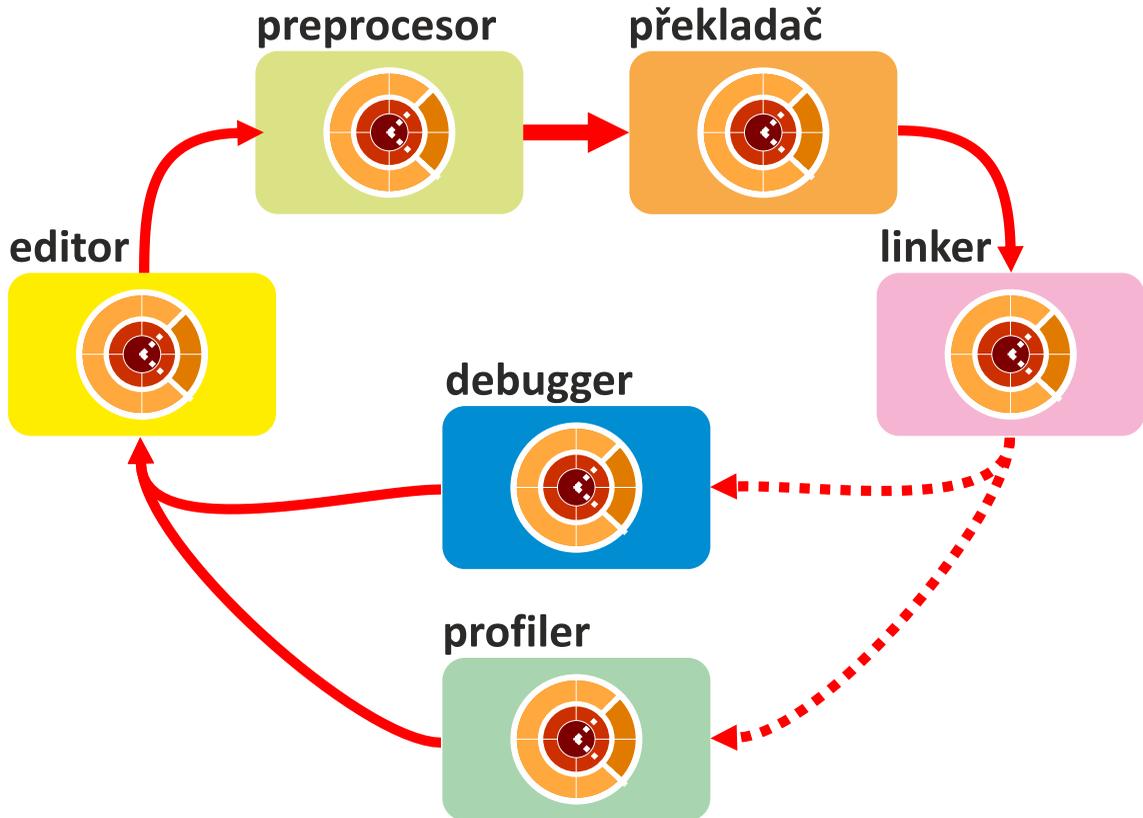
clang

- ovládání překladačů viz cvičení, příp. manuál příslušného překladače, webové stránky, atp.
- na <http://amos.fav.zcu.cz/pc> v sekci Materiály je image DVD s překladači a dalšími nástroji ke stažení

Vývojový cyklus programu v C

Typický postup při vývoji programu

Doporučené debuggery a další diagnostické nástroje

Debugger –

OllyDbg (jen Win32) – <http://www.ollydbg.de/>

x64dbg – <http://x64dbg.com/>

Watcom Debugger, gdb

Analyzátor zdrojového kódu –

splint

Analyzátor binárního kódu –

Dr. Memory – <http://www.drmemory.org/>

valgrind (jen UNIX/Linux)

Použití valgrindu je naprosto nezbytné – dokáže odhalit tzv. memory leaky (neuvolněnou paměť) a mnoho dalších chyb.

Lexika jazyka ANSI C

Specifika zápisu zdrojového kódu

- zdrojový kód je **prostý textový soubor** (ASCII)
- mezery, tabulátory, CR, LF, atp. překladač ignoruje
- **mezery a tabulátory slouží ke zvýšení čitelnosti**
- nešetřit mezerami, odsazením/tabulátory!
- příkazy se ukončují středníkem (*relikt*)
- **case sensitive – rozlišují se velká a malá písmena!!!**
(`id`, `Id`, `ID` jsou 3 různé identifikátory)
- všechna klíčová slova a názvy funkcí ze standardní knihovny jsou malými písmeny (tj. žádný camel-case), podtržítka se užívá k oddělení slov ve víceslovných názvech funkcí: **`velmi_dlouhy_nazev_funkce()`**
- v identifikátorech v ANSI C má význam pouze prvních 31 znaků (ostatní překladač ignoruje)
- řetězce v uvozovkách, např.: "**test**", obsah se parsuje

Lexika jazyka ANSI C

Jak funguje lexikální analyzátor C?

- lze použít 52 velkých/malých písmen abecedy
 - 10 desítkových číslic
 - mezeru, tabulátor, CR/LF (překladač je ignoruje)
 - 29 grafických znaků (lze nahradit trojznakem ??x)
 - 32 (\pm) klíčových slov (**malými písmeny**)
- identifikátory mohou být tvořeny písmeny aA – zZ, podtržítkem _ a číslicemi (přičemž číslicí nesmí začínat)
 - překladač C zkoumá vnitřek řetězců (později)
 - tzv. **žravý** scanner (lexikální analyzátor), tvoří nejdelší možný lexikální atom ze sekvence vstupních znaků

`x=a+++b;`

:

`x = a + ++b;`

?

`x = a++ + b;`

Lexika a syntax jazyka C umožňuje velmi nečitelný zápis

tomtorfs.c

<http://www.ioccc.org/>

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>

int main(int a,char
[8]; if (!(a==7&&(B=
;7[b]<5;7[b]++)b[7[
b]=3[b]
)!= (C) -
;7[b]<4
b])^(6[
<<7[b])
<<(0[b]
++)if((
[b]=(5[
b]<<=1;
-1)-1)
b]=0;7[
if(((5[b]>>7[b])^(5
1<<7[b])^( (C)1<<(0[
printf("%0*1X\n", (
**A){FILE*B;typedef
fopen(1[A],"rb"))
b]=strtoul(A[2+7[b]
; while ((6[b]=
1){if(2 [b])for
;7[b]++ )if((6
b]>>(7-7[b]))&1)6[
^(1<<(7-7[b])) ;5[b]
-8);for(7[b]=0;7[b]
5[b]>>(0[b]-
b]<<1)^ 1[b];
}5[b]&=(((C)1
<<1)|1; if(2[b]
b)<(0[b ]>>1);7
[b]>>0 [b]-1-7
b]-1-7[ b]);5[
int)(0[ b]+3)>>
unsigned long C;C b
return 1;for(7[b]=0
],0,16-!7[b]*6);5[
getc(B)
(7[b]=0
[b]>>7[
b] ^=(1
^= 6[b]
<8;7[b]
1))&1)5
else 5[
<<(0[b]
)for(7[
[b]++)
[b]))&1)5[b]^=((C)
b]^=4[b];fclose(B);
2,5[b]); return 0;}
```

- vítěz The International Obfuscated C Code Contest 1998
- ukázka mimořádně nečitelného programu – **semestrální práce takhle nesmí vypadat!**

Lexika a syntax jazyka C

umožňuje velmi nečitelný zápis

dlowe.c

<http://www.ioccc.org/>

```

#include <stdio.h>
#define PO(o,t)\
(((o>64)&&(o<91))?(((t>96)&&(t<123))?(t-32):(t)):(((t>64)&&(t<91))?(t+32):(t)))

void main() {
    char *poo= "poot",
    *Poo="pootpoot", O[9];int o,t,T,p;(t=p=0)||(*O='\0');while
    ((o=getc(stdin))!=(EOF))if ((p=0)&&(((o>64)&&(o<91))||((o>96)&&(o<123))))(
    t!=8)&&(O[t]=o)&&(O[++t]=O[+t]);else {if (t>7){for (T=0;T<=7;T++)
    printf("%c",PO*(O+T),*(Poo+T));printf("%c",o);}else if (t>3){for (T=0;T<=3;T++)
    printf("%c",PO*(O+T),*(poo+T))
    ) ); printf( "%c" , o ) ; } else printf ( "%s%c" , O , o ) ; ( t = 0 ) || (
    * O = '\0' ) ; ( o == 60 ) && ( ++p ) ; ( o == 62 ) && ( p!=0 ) && ( --p ) ; } }

```

- čitelnost programu zvyšují mezery, prázdné řádky oddělující jednotlivé funkční bloky, odsazení (ify, smyčky, atp.)
- nešetřit ve zdrojovém kódu bílými znaky

Imperativní programování

Paradigma imperativního jazyka

Jazyk C je **strukturovaný imperativní jazyk**, tzn.:

- program tvoří posloupnost příkazů, které mění **stav** výpočtu
- příkazy nařizují počítači **vykonat** určité kroky (akce)
- program popisuje počítači, **jak** provést výpočet pomocí posloupnosti elementárních kroků (akcí)

Imperativní paradigma je přirozené, protože hardwarová implementace většiny počítačů je imperativní — procesor vykonává instrukce strojového kódu (posloupnost elementárních akcí). Objektové (či jiné deklarativní) paradigma není hardwarově realizovatelné...

Vzájemný přechod mezi objektovým a imperativním paradigmatem běžně provádí překladač \Rightarrow programátor to zvládne také... (tj. znalost Pythonu/Javy/C# neomlouvá 😊)

Objektové vs imperativní programování

Přechod od OOP k imperativnímu

Základní myšlenka: Ryze objektový program neexistuje. Takový program by pouze popisoval vlastnosti objektů a vztahy mezi nimi \Rightarrow nic by to nedělalo. Tj. i v objektově orientovaném programu jsou těla metod **imperativní**.

Není třeba se přechodu od objektového paradigmatu k imperativnímu obávat. Stačí vědět, že:

- objektové paradigma \approx lenost programátora (překladač za něj dělá to, co by mohl udělat ručně – VMT, atp.)
- hardware „chápe“ posloupnost příkazů, nikoliv objekty a vztahy mezi nimi \Rightarrow lepší výkon imp. prog.
- jsem-li „objektový“ programátor a chci programovat imperativně, musím si uložit **tužší disciplínu** (klíč k imp. p.)

Objektové vs imperativní programování

Objektová a ne-objektová implementace

JAVA

```
public class Window {  
    public String caption;  
    private int width, height;  
    ...  
  
    public Window(String caption) { ... }  
    public void show() { ... }  
}
```

v OOP metoda sama „ví“, s jakým objektem má pracovat (via VMT)

ANSIC

```
struct Window {  
    char *caption;  
    int width, height;  
    ...  
};  
  
struct Window *create_window(char *capt) { ... }  
void show_window(struct Window *w) { ... }
```

v IP jí to sdělí programátor předáním odkazu/ukazatele na stavovou strukturu

Nejjednodušší program v C

Hlavní funkce programu

demo01.c

```
int main() {  
    return 0;  
}
```

datový typ návratové hodnoty funkce

funkce **main()** – hlavní funkce programu (té předá OS řízení)

návratová hodnota
(tu předá program při skončení OS – je v systémové proměnné ERRORLEVEL, resp. \$?)

složené závorky vyznačují složený příkaz – **blok (compound statement)**

Nejjednodušší program v C

Výsledná podoba po překladu na Intel x86

```
push ebx
push ecx
push edx
push esi
push edi
push ebp
mov ebp, esp
sub esp, 4
mov dword ptr -4[ebp], 0
mov eax, dword ptr -4[ebp]
leave
pop edi
pop esi
pop edx
pop ecx
pop ebx
ret
```

vstup do podprogramu, uložení registrů a příprava zásobníku

návratová hodnota se předává v registru **EAX** procesoru

výstup z podprogramu, obnovení registrů, return

Nejjednodušší program v C

Hlavní funkce programu

demo02.c

```
int main() {  
    return 5;  
}
```

návratová hodnota z funkce `main()` je předána operačnímu systému – lze testovat...

eltest - UNIX

```
#!/bin/bash  
./demo02  
echo $?
```

eltest.bat - Windows

```
@echo off  
demo02  
echo ERRORLEVEL = %ERRORLEVEL%
```


Program HelloWorld v C

Kostra jednoduchého programu

příkaz **preprocesoru** `#include` zajišťuje
vlození **hlavičkového souboru (headeru)**
knihovny **stdio**

hlavičkový soubor knihovny
se vstup/výstup operacemi

helloworld.c

```
#include <stdio.h>
```

```
int main() {  
    printf("Hello, world!\n");  
    return 0;  
}
```

funkce **printf** (jejíž prototyp je definován
v hlavičkovém souboru **stdio.h**) zajišťuje
výstup na **stdout**

Předávání argumentů programu z příkazové řádky

```
int main() {  
    ...  
}
```

program nezpracovává žádné parametry z příkazové řádky OS

počet parametrů, které OS předává programu z příkazové řádky

pole řetězců s jednotlivými parametry (na příkazové řádce odděleny mezerami)

```
int main(int argc, char *argv[]) {  
    ...  
}
```


Předávání argumentů programu z příkazové řádky

demo03.c

```
#include <stdio.h>

int main(int argc, char *argv[]) {

    int i;

    for (i = 0; i < argc; i++) {
        printf("%s\n", argv[i]);
    }

    return 0;
}
```

program opíše parametry z příkazové řádky OS na konzoli

Komentáře ve zdrojovém kódu v ANSI C jen `/* ... */`

```
int i = 1;    /* do i přiřad' 1 */
```

```
int /* celočíselné */ i = 1;
```

```
/*
```

komentář může být i přes více
řádek, ale nesmí být vnořený!

```
*/
```

Většina překladačů akceptuje i tento tvar komentáře v C++,
ale ten je v rozporu s normou ANSI C:

```
int i = 1;    // tento není dle ANSI
```


Kostra programu s vysvětlením jednotlivých částí kódu

znakem # začínají vždy
příkazy preprocesoru

deklarace funkce
main(...)

demo03.c

```
#include <stdio.h>
```

připojení knihoven

```
int main(int argc, char *argv[]) {
```

```
int i;
```

deklarace proměnných

```
for (i = 0; i < argc; i++) {
```

```
printf("%s\n", argv[i]);
```

```
}
```

```
return 0;
```

návratová hodnota programu

```
}
```

začátek/konec složeného příkazu

Překlad uvedeného programu z příkazové řádky

GNU Compiler Collection

```
>gcc demo03.c -o demo03.exe
```

– u gcc je nutné
uvést za přepínačem `-o` název výstupního spustitelného
souboru, jinak vytvoří `a.exe`

Microsoft Visual C/C++

```
>cl demo03.c
```

Open Watcom C/C++

```
>wcl386 demo03.c
```

Překladač Microsoftu i Open Watcom pojmenuje zkompileovaný spustitelný soubor podle předaného zdrojového souboru.